

Suositus viittomakielten käytöstä valtioneuvoston viestinnässä 2019

Sisällysluettelo

1	Suosituksen taustaa.....	2
1.1	Kartoitus viittomakielten käyttäjistä Suomessa.....	2
1.2	Viittomakielen käyttöä koskeva lainsäädäntö	3
1.3	Saavutettavuus	4
1.4	Valtionhallinnon käytännöt viittomakielten käytössä.....	5
2	Tiedotustilaisuuksien tulkkaminen viittomakielillä.....	6
2.1	Tulkin tilaaminen	7
2.2	Tulkkien ja tilaisuuden esiintyjien ohjeistaminen	7
2.3	Viittomakielellä tulkatun tilaisuuden markkinointi.....	8
2.4	Tiedotustilan tekniset vaatimukset	8
2.5	Verkkolähetykset kriisitilanteissa.....	9
3	Verkkosivusisältöjen kääntäminen ja palvelujen hankinta	10
4	Viittomakielten tulkkauksen ja kääntämisen hankinta	11
5	Yhteenveto lausuntokierroksesta	12

1 Suosituksen taustaa

Viittomakieliset ovat kieli- ja kulttuuriryhmä. Valtioneuvoston velvoite on huomioida viittomakielisten tarve saada tietoa nopeasti ja suoraan viranomaisilta tietyissä tilanteissa. Viittomakielten käyttäminen tiedottamisessa on tärkeää esimerkiksi silloin, kun tiedotetaan viittomakielisiä koskevasta asiasta tai esimerkiksi yhteiskuntaa koskevista uudistuksista. Kirjoitettu teksti ei korvaa viittomakieltä. Eduskunnan oikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen käyttöön Kelan verkkotiedottamisessa ([EOA 928/2015](#)). Tiedonsaanti myös viittomakielillä nostetaan esille oikeusministeriön antamassa [verkkotiedottamista koskevassa suosituksessa](#).

Oikeusministeriön asettama [viittomakielen yhteistyöryhmä](#) käsittelee valtioneuvoston piirissä ajankohtaisia viittomakielisiin liittyviä asioita ja varmistaa näin hyvää tiedonkulkua keskeisten toimijoiden välillä. Lisäksi yhteistyöryhmä seuraa viittomakielilain toteutumista sekä lisää eri toimijoiden tietoisuutta lain sisällöistä ja soveltamisesta.

Valtioneuvostolla ei ole ollut yhteistä ohjeistusta viittomakielten käytöstä viestinnässä. Tämän suosituksen tarkoitus on asettaa ministeriöille yhtenäiset kriteerit viittomakielten käytölle viestinnässä. Suositus täydentää jo olemassa olevia valtioneuvoston viestintäsuosituksia, ja se koskee suomalaista sekä suomenruotsalaista viittomakieltä.

1.1 Kartoitus viittomakielten käyttäjistä Suomessa

Suomessa käytetään suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä. Suomalaista viittomakieltä käyttää äidinkielenään noin 4 000–5 000

kuuroa tai huonokuuloista. Lisäksi sitä käyttää äidinkielenään, toisena kielenään tai vieraana kielenä noin 6 000–9 000 kuulevaa henkilöä.

Suomenruotsalaisen viittomakielen käyttäjiä on pitkään arvioitu olevan noin 300, joista puolet olisi kuuroja. Vuosina 2014–2015 tehdyssä kartoituksessa kuitenkin todettiin, että kuuroja kielenkäyttäjiä on noin 90 ja heistä suurin osa on iäkkäitä. Suomenruotsalainen viittomakieli onkin vakavasti uhanalainen kieli.

Suomen Kuurosokeat ry:n palveluiden piirissä on yhteensä noin 800 kuurosokeaa henkilöä ([HE 294/2014 vp, s. 3.](#)).

Suomalaisen viittomakielen käyttäjiä asuu tiettävästi tasaisesti ympäri maata. Suomenruotsalaisen viittomakielen käyttäjät asuvat pääsääntöisesti ruotsinkielisellä rannikkoalueella, lähinnä Pohjanmaan ja Uudenmaan maakunnissa. ([Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2017, s. 29–30.](#))

1.2 Viittomakielen käyttöä koskeva lainsäädäntö

Viittomakielilain ([359/2015](#)) mukaan viranomaisen on toiminnassaan edistettävä viittomakielisten mahdollisuutta käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään.

Viittomakielilain lisäksi viittomakielisten oikeuksista säädetään useissa muissakin laeissa. [Perustuslain 17 §:ssä](#) säädetään mm. oikeudesta omaan kieleen ja kulttuuriin. Siinä todetaan myös erikseen, että viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla. Useissa eri laeissa, mm.

hallintolaissa [\(434/2003\)](#), puolestaan säädetään tulkkauksen järjestämisestä viittomakielisille. Oikeus viranomaisen järjestämään tulkkaukseen ja käännöksiin on keskeinen osa viittomakielisten kielellisiä oikeuksia. Tulkkauksen järjestämisessä viittomakieltä käyttävälle noudatetaan vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta annettua lakia [\(133/2010\)](#), jos viittomakieltä käyttävä ei saa riittävää ja hänelle sopivaa tulkkausta muun lain nojalla.

1.3 Saavutettavuus

[EU:n saavutettavuusdirektiivin](#) mukaan kaikilla tulee olla tasavertaiset mahdollisuudet käyttää digitaalisia palveluja. Direktiivi koskee mm. ministeriöiden verkkosivustojen sisältöjä ja sivustoille taltioituja ja sisällytettyjä videoita. Direktiivi ei koske suoria videolähetyksiä.

Digitaalisten palveluiden saavutettavuuteen kuuluvat sekä tekninen että sisällöllinen saavutettavuus. Saavutettavuusvaatimusten soveltaminen käynnistyy portaittain 23.9.2019. Esimerkiksi uusien tai perusteellisesti uudistettavien verkkosivustojen on noudatettava saavutettavuusvaatimuksia 23.9.2019 lähtien ja vanhojen verkkosivustojen 23.9.2020 lähtien.

[Hallituksen esitys laiksi digitaalisten palveluiden tarjoamisesta](#) on annettu eduskunnalle 3.5.2018. Saavutettavuuden huomioimista ohjaavat tai velvoittavat myös monet muut lait (mm. hallintolaki, perustuslaki, yhdenvertaisuuslaki, kielilaki, hankintalaki).

1.4 Valtionhallinnon käytännöt viittomakielten käytössä

Suosituksena varten kartoitettiin valtionhallinnon toimijoiden käytäntöjä viittomakielisessä viestinnässä. Viittomakielten käyttö on ollut ministeriöissä tapauskohtaista. Kirjallinen suositus on vain sisäministeriöllä. Suosituksessa ohjeistetaan kriisitilanteiden viestintää. Oikeusministeriön verkkosivuilta löytyy käännettynä suomalaiselle ja suomenruotsalaiselle viittomakielelle muun muassa viittomakielilaki, tietoa vaaleista ja tietosuojasta sekä videot kielellisistä oikeuksista.

Eduskunnassa viittomakielisiä huomioidaan tällä hetkellä seuraavasti: [eduskunnan esittelyvideo](#) on viitottu suomalaisella ja suomenruotsalaisella viittomakielellä, [perustuslakiesite](#) on käännetty suomalaiselle ja suomenruotsalaiselle viittomakielelle yhteistyössä oikeusministeriön kanssa ja eduskunnan kyselytunnit tulkitaan suomalaiselle viittomakielelle (Yle TV1).

[Kelan verkkosivustoa](#) tuotetaan osittain molemmilla kotimaisilla viittomakielillä. Kela.fi:stä löytyy yli 100 videoklippia, joissa kerrotaan perustiedot Kelan myöntämisestä etuuksista ja niiden hakemisesta suomalaisella ja suomenruotsalaisella viittomakielellä. Vammaisten tulkkauksen palvelun tiedotteet käännetään suomalaiselle ja suomenruotsalaiselle viittomakielelle.

2 Tiedotustilaisuuksien tulkkaminen viittomakielillä

Valtioneuvoston viestintäsuositus on, että tiedotustilaisuudet tulkataan vähintään suomalaisella viittomakielellä, kun kyseessä on

- kansalaisia koskeva kriisitilanne
- suuronnettomuudet
- mahdolliset terrori-iskut
- ilmastoon, sähköverkkoon tai muuhun vastaavaan verrattavissa oleva poikkeustila
- valtioneuvoston käynnistämä tai päättämä uudistus, jolla on merkittävä vaikutus kansalaisten ja erityisesti viittomakieltä käyttävien kansalaisten arkeen
- valtioneuvoston tärkeimmät, hallituksen toimintaa koskevat tiedotustilaisuudet, kuten hallituksen aloitus ja mahdolliset hallituspohjan muutokset.

Tilaisuuden tiivistelmä julkaistaan suomenruotsalaisella viittomakielellä tilaisuuden päätyttyä. Tilanteen mukaan olisi kuitenkin harkittava tilaisuuden tulkkamista välittömästi kummallakin viittomakielellä.

Lisäksi tiedotustilaisuuksien puhujien osuudet tekstitetään tallenteisiin suomeksi ja suomenruotsalaisella viittomakielellä tulkattu tiivistelmä tekstitetään ruotsiksi.

2.1 Tulkin tilaaminen

Tulkki on hyvä tilata välittömästi tiedotustilaisuudesta päättämisen jälkeen, jotta tiedotustilaisuuteen saadaan parhaiten soveltuva tulkki/tulkit ja jotta tulkit ehtivät valmistautua.

Tulkin on tärkeä saada tilaisuuteen liittyvää materiaalia jo etukäteen, jotta hän ehtii valmistautua tilaisuuteen riittävällä tavalla. Materiaali voi olla esimerkiksi esityskalvoja, tilaisuudessa jaettavaa muuta materiaalia tai tilaisuuden aiheeseen liittyviä avainsanalistoja. Materiaaleja käytetään vain tulkkaukseen valmistautumiseen sekä tukena tulkkauksen aikana ja tulkeilla on vaitiolovelvollisuus kaikkeen toimeksiantoon liittyvään.

2.2 Tulkkien ja tilaisuuden esiintyjien ohjeistaminen

Tilaisuuden juoksutus, puhujien nimet ja tittelit sekä tulkin sijoittuminen puhujaan ja kameraan nähden keskustellaan tulkin kanssa ennen tilaisuuden alkua. Tilaisuuden puheenjohtaja kertoo tilaisuuden alussa, että tilaisuus tulkataan suomalaiselle viittomakielelle.

Tilaisuuden esiintyjien ei tarvitse muuttaa puhetyyliään esimerkiksi hidastamalla puhetta, sillä helpointa on tulkata normaalitempoista puhetta. Esiintyjien tulee välttää lukemista suoraan paperista. Luonnollisen puheen tulkkaukseen on helpointa. Tulkkaukseen helpottaa, jos puhuja pitää selkeät tauot asia- tai osakokonaisuuksien päätteeksi.

Tulkit tulkkavat kaiken tilaisuudessa sanotun sekä mahdollisesti myös muuta tilan äänimaailmaa, eikä tulkkeja voi ohjeistaa jättämään jotakin tulkkamatta.

2.3 Viittomakielellä tulkatun tilaisuuden

Valtioneuvoston linnan tiedotustilassa järjestettävät tiedotustilaisuudet lähetetään suorana lähetyksenä, ja niistä tehdään tallenne, joka julkaistaan valtioneuvoston verkkosivuilla. Mahdollisuutta seurata tiedotustilaisuutta suorana lähetyksenä suomalaiselle viittomakielelle tulkattuna markkinoidaan ennen tilaisuutta sosiaalisessa mediassa. Samassa yhteydessä tulee kertoa, että tiivistelmä suomenruotsalaisella viittomakielellä julkaistaan mahdollisimman pian tilaisuuden jälkeen. Viittomakielestä tulkkauksesta tulisi mainita myös medialle lähtevässä kutsussa.

Ministeriöiden yhteiseen käyttöön valmistellaan video, jota voidaan käyttää tilaisuudesta informoimiseen sosiaalisessa mediassa. Viittomakielen sidosryhmille luodaan yhteystietolista, jonka kautta heitä informoidaan tulevasta tapahtumasta.

2.4 Tiedotustilan tekniset vaatimukset

Viittomakielen tulkin on hyvä olla samassa tilassa puhujan tai puhujien vieressä, jotta hän kuulee puhujan hyvin. Viittomakielelle tulkattu lähe-

tys tulisi tehdä joko niin, että tulkki seisoo puhujan vieressä ja on samassa kuvaruudussa tai niin, että kuvaruutu jaetaan tulkin ja puhujan kesken.

Tulkin takana olevan taustan tulee olla rauhallinen, mielellään yksivärinen, jotta tulkin kasvot, kädet ja kehon liikkeet erottuvat hyvin. Tiedotustilassa on myös aina huolehdittava riittävästä valaistuksesta, jotta tulkkaus näkyy mahdollisimman selkeästi.

Valtioneuvoston kanslian sisäisessä ohjeessa määritellään tarkemmin, kuinka viittomakieliset tiedotustilaisuudet järjestetään valtioneuvoston tiedotustilassa.

2.5 Verkkolähetykset kriisitilanteissa

Kriisitilanteissa tiedotusvälineet lähettävät usein tiedotustilaisuuden suorana lähetyksenä joko televisiossa tai verkkosivuillaan. Tällöin tilaisuuden järjestäjän on huolehdittava, että tulkki näkyy lähetyksessä.

Jos media ei järjestä suoraa verkkolähetystä, tilaisuuden järjestäjän on huolehdittava verkkolähetyksestä. Verkkolähetyksen järjestämisessä voidaan käyttää apuna myös sosiaalisen median sovelluksia ja palveluita.

Jos tilaisuudesta ei ole mahdollista järjestää verkkolähetystä, tilaisuuden järjestäjä kuvaa tiivistelmän tilaisuuden päätyttyä. Videolla tilaisuuden pääpuhujaa kertoo keskeisimmät sisällöt, jotka tulkitaan viittomakielelle. Videotallenne lisätään tilaisuuden järjestäjän verkkosivuille.

3 Verkkosivusisältöjen kääntäminen ja palvelujen hankinta

Viittomakielisiä tulee palvella myös valtioneuvoston ja ministeriöiden verkkosivuilla. Valtioneuvoston viestintäsuositus on, että ministeriöiden verkkosivujen sisällöistä käännetään sekä suomalaiselle että suomenruotsalaiselle viittomakielelle

- valtioneuvoston ja ministeriöiden perustiedot
- ministeriön hallinnonala, tehtävä ja vastuualueet
- ministeriön johto
- yhteystiedot lisätietoja varten
- tietosuoja-osiot.

Lisäksi ministeriöiden tulisi miettiä, onko omissa sisällöissä jotakin erityisesti kuulovammaisille ja viittomakieltä käyttäville ihmisille tärkeää.

4 Viittomakielten tulkkauksen ja kääntämisen hankinta

Ministeriöt huolehtivat itse viittomakielten tulkkaus- ja käännöspalveluiden hankinnasta ja kuluista hankintalain mukaisesti. Jos ministeriön viittomakielten tulkkaus- ja käännöspalveluiden ostojen arvioidaan olevan yli 60 000 euroa (hankinnan ennakoitu arvo), tulkkaus- ja käännöspalvelut tulee kilpailuttaa [hankintalain](#) mukaisesti. Jos ennakoitu arvo on yli 20 000 euroa, tulee hankinta kilpailuttaa valtioneuvoston hankintaohjeen mukaisesti kevyellä kilpailutuksella pyytämällä tarjouksia 3–5 toimijalta.

5 Yhteenveto lausuntokierroksesta

Suosituksen luonnoksesta pyydettiin vapaamuotoiset lausunnot seuraavilta tahoilta:

- Kuurojen liitto
- Finlandssvenska Teckenspråkiga
- Suomen Kuurosokeat
- Kuuloliitto
- Kuurojen Palvelusätiö
- Suomen Viittomakielen Tulkit
- Tulkkitoiminnan yhteistyöryhmä
- Viittomakielialan Tulkkauspalvelun Tuottajat
- Svenska Hörselförbundet
- Jyväskylän yliopisto
- Diakonia-ammattikorkeakoulun Turun yksikkö
- Humanistisen ammattikorkeakoulun Helsingin ja Kuopion yksiköt
- Kuulovammaisten Lasten Vanhempien liitto
- LapCI – Sisäkorvaistutelasten valtakunnallinen yhdistys

Suositusta toivottiin myös jaettavan muille oleellisille tahoille. Suositusta kommentoivat Kuurojen liitto, Suomen Kuurosokeat, Kuuloliitto, Suomen viittomakielen Tulkit, Jyväskylä yliopisto, Diakonia-ammattikorkeakoulun Turun yksikkö, Humanistisen ammattikorkeakoulun Helsingin ja

Kuopion yksiköt, Kuulovammaisten Lasten Vanhempien liitto, Kotimaisen kielten tutkimuskeskus ja Yleisradio.

Pääsääntöisesti palaute suosituksesta oli positiivista ja suositusta pidettiin tervetulleena. Palautteissa oli runsaasti suosituksen termistöön liittyviä huomioita ja korjauksia. Ne on kaikki sisällytetty suositukseen.

Palautteissa nousi esiin kaksi seikkaa, joihin suositus ei vastaa: suomenruotsalaisen viittomakielen sekä kirjoitustulkkauksen käyttö.

Palautteissa korostetaan suomenruotsalaisen viittomakielen käyttäjien oikeutta saada tieto välittömästi, eikä vasta tilaisuuden jälkeen tiivistelmän muodossa. Palautteissa ehdotettiin myös kirjoitustulkkauksen nostamista viittomakielten rinnalle tiedonsaannin yhdenvertaisuuden turvaamiseksi. Näin tiedotustilaisuuksien saavutettavuus varmistettaisiin myös huonokuuloisille ja kuuroutuneille.

Suosituksessa päädyttiin kuitenkin korostamaan sitä, että tiivistelmä suomenruotsalaisella viittomakielellä ja tilaisuuden tekstitys tuotettaisiin mahdollisimman nopeasti tilaisuuden jälkeen. Linjauksella halutaan taata suosituksen mahdollisimman nopea käyttöönotto kaikissa ministeriöissä.

Palautteissa korostettiin myös tulkkien ja kääntäjien ammattitaidon tärkeyttä. Palaute on kerätty talteen, ja se huomioidaan valtioneuvoston mahdollisen yhteisen kilpailutuksen laatuvaatimuksissa.